

**Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка**

**Кафедра філософії імені професора
Валерія Григоровича Скотного**

ГУМАНІЗМ. ЛЮДИНА. ІДЕАЛЬНЕ

**Матеріали Міжнародних
людинознавчих філософських читань
(постійнодіючий філософський семінар)
(Дрогобич, жовтень 2016 року)**

Дрогобич - 2016

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІДЕАЛЬНОГО (НА ПРИКЛАДІ ДЕМОКРАТІЇ)

Проблематика дослідження, пізнання та розуміння ідеального започаткована самим поняттям: від грецького ейдос-ідея, тобто божественний першообраз, взірець для недосконалих людей. Первісне сакральне світосприйняття людей створило й розвиває досі метафізичну, агностичну за своєю сутністю філософію, неможливості пізнання людьми божественного ідеального, а, отже, і непотрібності його дослідження. Отримувати задоволення від життя в потребовому сенсі стало епікурейським девізом прагматиків – противників ідеального як не притаманного й недосяжного людям за його буквальним тлумаченням.

Разом з тим суспільна організація життя людей, яка за сакральною міфологією була таким же творінням богів, як і самі люди, покликала до життя альтернативну до метафізичної діалектичну філософію. Її першими носіями стали служителі релігійних культів давніх народів – жерці та пророки, а їх «просвітлення» та «одкровення» стали первісною методологією пізнання (але ще не дослідження) сакрального ідеального. Від імені й за уповноваженням богів ці, за їх словами, «обрані богами» кращі з-поміж людей, стали тими посередниками, через яких усім людям відкривалися й тлумачилися божественні ідеї задля вдосконалення їх життєдіяльності. На основі сакральної діалектичної філософії виникли два основні напрямки і дві методології дослідження ідеального. Один напрямок і відповідна йому методологія виходили з принципу «темноти» більшості людей, яка мала коритися правлінню «просвітленої» богами меншості. Класичні приклади такої «елітарної» і втаємниченої від народу методології знаходимо в пам'ятках давньосхідної мудрості.

Так, у міфі про впорядкування життя на землі сином богів Енкі говориться, що він створив письмові настанови для людей, щоб ті не були схожими на звірів. Але, поклавши на людей обов'язок виконання настанов, залишив скрижалі з ними в себе, щоб люди не звеличувались до рівня богів [7,с.46]. За вченням давньоіндійських брахманів – тлумачів відкритих їм через уста творця світів Брахми законів організації людського суспільства – зразкова структура суспільства мала ґрунтуватися на кастовій нерівності людей. Інакше, без таких законів і структур, встановлених брахманами під охороною касты воїнів на чолі з царем і забезпечуваних працею касты селян, ремісників та торгівців з кастою слуг, що всіх їх мала обслуговувати, суспільство б нагадувало глечик з павуками, зграю звірів чи отару овець. Щоб такого не сталося, брахмани навчали царів мистецтву управління палкою, тобто застосуванню належних покарань щодо порушників такого ідеального кастового суспільства (Книга законів Ману).

Інший, альтернативний варіант до цієї методології «активного», «палично-карального» забезпечення ідеального суспільного ладу недосконалого «темного» людства під керівництвом мудрих знавців божественних ідей, управлінням царів та охороною воїнів розробив китайський філософ Лао-цзи. Це – методологія «пасивного» керівництва тим же «темним» народом: керуючи, не вважати себе володарем, оскільки всезагальний божественний закон Дао сам, зрештою, гармонізує усе в світі, що порушує спокій. Відповідно, мистецтво управління народом мудрими полягає в тому, щоб зробити серця народу пустими, а шлунки повними. У народу не повинно бути знань і емоцій, а маючих їх потрібно позбавити можливості діяти, оскільки бездіяльність приносить спокій, а суть Дао і є в спокої. Для такого управління не потрібно виставляти напоказ людям свої досконалі методи управління, а, навпаки, втаємничувати їх і дотримуватись принципу пасивності. Чим більш діяльний уряд, тим більш нещасним стає народ. Народ голодає, коли влада збирає багато податків; народ бідніє, коли багато забороняючих законів; чим більше зростає кількість законів, наказів тим більше росте й число злочинців; використання ж армії – засіб нещастя, бо її ненавидять [4, с. 9-12, 18-20, 27-28, 32-33, 422, 424, 434].

Будда (тобто, просвітлений) принц Сіддхартха Гаутама здійснив революційний поворот від сакрального до раціонального, світського напрямку і методології розуміння ідеального, його дослідження і пізнання. Вихідним принципом буддистської діалектичної філософії став антропоцентризм – заперечення верховенства богів та їх служителів брахманів над людьми як першоджерел законів та обґрунтування відкритості вічних законів природи для всіх людей, можливості пізнання людьми істини цих законів. «В слідуванні істині немає ніякої таємниці», стверджував Будда. «Тільки коли людина пізнає Вічний Закон, істинний шлях життя, - тільки тоді вона отримає єдине щастя, єдине благо в світі. Саме солодке в світі – це істина» [6, с.14, 15]. Істина ж, яку можна і необхідно пізнати, двояка, вчив Будда. По-перше, необхідно пізнати страждання і в чому полягає шлях, який веде до знищення страждання. При цьому всі люди не з народження зі знатної чи багатой сім'ї (як брахмани) є вченими, а тільки життям своїм можуть стати істинно знатними й мудрими, чи навпаки низькими. А істинні вчителі, які не беруть плати за те, чому вони вчать, не приховують ніяких таємниць, допомагаючи просвітленню непросвітлених [6, с. 16, 17, 14].

Втім, геополітична особливість східних суспільств (посушливий клімат і необхідність іригаційних робіт організованими в общини масами людей) спричинила деспотичну політико-правову традицію, несумісну з розвитком індивідуальних прав і свобод людей. Центром формування і розвитку свободи людської думки, наук і діалектичної методології дослідження ідеального стала Давня Греція. Її геополітична особливість зробила можливою економіку (ойкономос) окремого домашнього, сімейного господарства і плюралістичну полісну суспільно-політичну організацію з різноманіттям форм держав. Це дало

давньогрецьким філософам багатий фактичний матеріал для відкриття і застосування різноманітних методів дослідження природніх можливостей людей до вдосконалення своїх особистостей та різних форм створених ними суспільних, політико-правових організацій.

Так, Протагор утверджує історичний метод дослідження людини від її первісного стану до індивідуального культурного та соціального і політико-правового розвитку шляхом самовдосконалення на основі навчання і виховання. Формулює головний принцип антропоцентризму: людина є міра існуючого й неіснуючого [6, с. 32-34]. Геракліт обґрунтовує необхідність визнати людський розум таким, що управляє усім за допомогою усього. При цьому всім людям властиво пізнавати самих себе і мислити [6, с.29, 30]. Демокріт вказує на головну перевагу демократії з-поміж інших створених людьми форм політико-правової організації свого життя: свободу [6, с. 30].

Філософська думка Давньої Греції вперше поставила за предмет дослідження проблему ідеального державного устрою як необхідної особливої умови досягнення загального ідеалу в людському житті – щастя. Для цього були розроблені основи наукової методології.

Демократія, проте, не вважалася ідеальною, як і всі інші відомі тоді форми держави. Застосовуючи методи кількісного і якісного їх виміру, Геракліт, Демокріт, Сократ, Платон, Аристотель відзначали переваги й недоліки кожної форми та виводили кращі з-поміж них і найгірші. Правління більшості вважалось тим кількісним виміром демократії, який створював можливості для свободи як якісної її переваги над іншими формами держав. Однак, розуміння двоякої істини, яким керувався Будда, було характерне й для давньогрецьких філософів. З однієї й тієї категорії кількості у вимірі демократії – правління більшості – вони виводили не тільки перевагу, але і суттєвий недолік – бідність, характерну для більшості народу і вимірювану у грошових чи майнових одиницях статків. Відповідно, крім свободи як якісної переваги демократії для більшості людей, вони вказували і на її суттєвий якісний недолік – відсутність чи низький рівень у бідноті освіти і знань, культури, що робило можливим маніпулювання демагогами такою більшістю в корисливих цілях узурпації влади від імені народу та встановлення тиранії. Перехідною формою держави від демократії до тиранії в такому випадку ставала охлократія, в якій керований демагогами і засліплений ними натовп руйнував будь-яку організацію. За висловом Геракліта, кращі люди всьому віддають перевагу перед вічною славою, а натовп досхочу наїдається подібно худобі [6, с. 29].

Дві вершини давньогрецької філософії – Платон і Аристотель – продемонстрували в дії два зразки методології дослідження і розробки ідеальної форми держави. Платон розвинув східну сакральну методологію, основу на принципі нерівності людей, з яких лише незначна меншість наділена талантом (даром богів) пізнати ідеальне і слідувати йому. Проте, доповнив її новими ідеями, принципами, методами. Зокрема, він обґрунтував принцип творчої активності філософів, здатних не тільки слідувати

сакральному ідеальному, але й творити власною мудрістю (на основі її колективного розвитку й збагачення всіма мудрецькими) нові ідеї, теорії і втілювати їх на практиці. Керуючись цим принципом, він розробив декілька планів ідеальної держави під керівництвом філософів і створив Академію, в якій розпочав підготовку таких кадрів з обдарованих здібностями до наук учнів. Діалектичний взаємозв'язок загального, особливого й одиничного відкрив і застосував: у категоріях справедливості, добродійності, блага стосовно людини – залежно від її вікових особливостей та індивідуального душевного складу; стосовно держави – залежно від видів її устрою в конкретних історичних полісах; стосовно законів – залежно від видів державного устрою і конкретних географічних умов, кількості населення, особистостей правителів. Діалектику абсолютного й відносного ідеального відкрив і застосував в моделях ідеальної держави та ідеальних законів. Діалектика кількості і якості була відкрита й застосована при розробці оптимальних розмірів території і кількості населення ідеальної держави, розподілі і регулюванні відносин власності задля усунення багатства і бідності, сімейних суперечностей. Основні начала людської душі і типи її складу Платон дослідив і відкрив у закономірному зв'язку із типами державного устрою залежно від конкретного випадкового поєднання в особах правителів, законодавців, суддів та ін. Було розроблено і план перехідного періоду від неідеальної до ідеальної держави через створення таємної «нічної» ради мудрих як організаційного осередку для таємного керівництва таким переходом.

Разом з тим, розроблена Платоном методологія дослідження ідеального принагідно до створення ідеальної держави і законів її життєдіяльності не виходила за межі сакрального принципу неідеальності більшості людей, з якого логічно витікав основний зміст принципу справедливості для суспільства неідеальних людей на чолі з ідеальними правителями – філософами: кожній людині віддавати належне їй місце в ієрархії ідеального, яке мало бути кожному своє. Таким чином, ідеальна держава Платона зберігала давньоіндійську традицію кастової структури: філософів (брахманів), воїнів та обслуговуючих їх землеробів, ремісників, торгівців. Раби ж заміняли недоторканих вільних слуг-шудрів. Сакральність Платонової ідеальності, замість індуїзму, мала триматися на поширенні серед народу міфу про вроджений в душі кожної людини вміст металів різної коштовності, від чого залежало їх місце в кастовій структурі. Вміст золота означав приналежність до філософів, вміст срібла, заліза чи міді – до підпорядкованих владі філософів, воїнів та простих людей, виробників матеріальних благ і годувальників філософів та стражів порядку – воїнів. Наявність каст знавців ідеального, які самі поповнювали свої ряди з відібраних ними і навчених та вихованих обдарованих дітей, наявність надуманого філософами міфу – ідеології, який пропагувався ними неосвіченій масі зайнятих кожен своєю справою в суспільному поділі праці людей, охорона визначеного філософами порядку в розподілі суспільних ролей спеціально підготовленою й вихованою кастою

воїнів – в цих ознаках можна розгледіти прообраз тоталітарної держави як ідеалу антидемократичного, протилежного до антропоцентризму, аристократичного, елітарного світосприйняття.

Аристотель, навпаки, став античною вершиною філософської методології дослідження ідеального на основі принципу антропоцентризму. Замість надуманих Платоном, реально не існуючих і супротивних природі людини ідей (як позбавлення філософів і воїнів права приватної власності і сім'ї) Аристотель продемонстрував творчі можливості людської думки конструювати ідеальне з комбінацій реально існуючих окремих елементів неідеального. При цьому не відкидалася керівна роль мудрих з-поміж людського загалу, але їх реформаторська сила вбачалася в опорі на інтереси та творчі можливості народу.

Розвиваючи методологію діалектичного поєднання протилежностей, Аристотель розкрив в особливих умовах полісного життя греків можливе застосування загального закону взаємодії кількісних змін з якісними. Загалом будь-яка держава, писав Аристотель, має розглядатися з боку кількості і якості. Під кількістю в державі він розумів чисельну перевагу маси населення, а під якістю – свободу, багатство, освіту, благородство походження [1, с. 569]. Дві суттєві частини кожної держави складають багаті і бідні, з яких перші, здебільшого, є меншістю, а другі – більшістю. В залежності від переваги тієї чи іншої частини встановлюється відповідний вид державного устрою, хоча існує в кожній державі й третя частина – люди з середнім достатком. Проте, здається, що дві суттєві частини визначають своєю якісною перевагою тільки два основні види державного устрою: демократію і олігархію [1, с. 554-555, 566].

Класичну грецьку демократію Аристотель визначав як владу більшості вільно народжених (а не рабів) і неімущих, бідних людей, тоді як олігархію називав владою меншості багатих і благородного походження. В свою чергу, і демократія, і олігархія поділяються на види залежно від кількісного доступу людей до влади і якісних характеристик: міри свободи, багатства, освіти, благородства у різних людей [1, с. 555-556, 558]. Разом з тим всі відомі Аристотелю види державного устрою: і більш правильні (як монархія і аристократія), і відхилення від них (як тиранія, олігархія і демократія) він аргументував як відхилення від можливого самого правильного, ідеального – політії.

Політія як ідеальна держава за Аристотелем цілком реально могла бути створена шляхом кількісного врівноваження двох протилежних начал двох неправильних держав: заможності надбагатих людей з олігархії і незаможності маси бідних і неімущих з демократії [1, с. 561-562]. Результатом поєднання заможності і незаможності в політії мали стати «середні люди», за словами Аристотеля, або ж «середній клас» за сучасною термінологією. Тобто, люди з «власністю середньою, але достатньою» [1, с. 567].

Стосовно демократії, в якій біднота переважає своєю чисельністю, Аристотель висловився достатньо категорично: така держава опиняється в

злочасному стані і швидко йде до загибелі [1, с. 568]. Причина полягає в тому, що бідні й принижені цим люди часто стають злодіями й дрібними мерзотниками, «схильними до злочинів із підлості». Вони «нездатні владарювати і вміють підкорятися лише тій владі, яка проявляється в хазяїв над рабами». Як наслідок, держава «складається з рабів і панів, а не з вільних людей, <...> одні сповнені заздощів, другі – презирства» [1, с. 566-567]. Основною загрозою для демократії, в якій переважають бідні й злиденні, Аристотель називав демагогів. Їх могутність над народом полягає в можливостях маніпулювання громадською думкою, перед якою вони зводять звинувачення на посадових осіб і вимагають над ними народного суду. Бідний і принижений люд охоче сприймає такі звинувачення і стає слухняним знаряддям для деспотії демагогів. Відтак, значення посадових осіб в державі зводиться нанівець, як і влада закону, а де «відсутня влада закону, немає й державного устрою» [1, с. 557].

В олігархії, навпаки, занадто велике багатство, знатність та сила невеликої меншості людей робить їх «переважно нахабами й великими мерзотниками». Такі люди «не бажають та й не вміють підкорятися», схильні здійснювати злочини з нахабства [1, с. 566]. Жадоба багатих, за Аристотелем, скоріш за все стає згубною для державного устрою [1, с. 571].

Між тим створення в державі чисельної переваги середніх за достатком людей над дуже бідними і дуже багатими разом взятими, або хоча б кожною із цих частин народу окремо, стабілізує державу. «Люди, які мають більший майновий достаток, писав Аристотель, – частіше бувають і більш освіченими, і більш благородного походження. <...>Люди заможні вже мають те, заради чого здійснюються правопорушення» [1, с. 561].

Виділивши серед якісних характеристик держави ключову роль багатства в кількісній мірі середнього достатку, Аристотель, разом з тим, розглядає ідеальне не тільки в особливому втіленні форми держави – політії, але й в інших можливих дослідженню і пізнанню людським розумом втіленнях. Зробити державу гідною інтересам людей «залежить уже не від долі, а від знання і вільної волі», писав мудрець. Ідеальна ж держава не є всезагальним абсолютним ідеальним, а однією з складових для більш загального людського ідеального – щастя. Щастя ж є діяльність людей в дусі добродетельності в повному сенсі – в прекрасному самому по собі, а не в умовному сенсі – як в необхідному [1, с. 669]. Керуючись вченням про двоякий характер істини, Аристотель і в людській природі виділяв суперечність розумного й нерозумного чуттєвого, а в розумі людини, в свою чергу, суперечність розуму практичного й розуму теоретичного [1, с. 672]. Проте, люди піддаються вихованню, завдяки якому вони щось засвоюють через навички, а щось – навчанням.

Аналізуючи цілісне в особливостях його складових частин і синтезуючи ідеальне в пізнаваному закономірному порядку (як, наприклад, виховання сповнених переважно почуттями і практичним розумом більш молодих людей

під керівництвом сповнених набути з віком переважно теоретичним розумом більш зрілих людей [1, с. 671]), Аристотель озброїв людство методологією дослідження, пізнання та розуміння ідеального як сенсу наповнення життя щастям. Ідеальне утвердилось як доступне людському розуму і творчому потенціалу для практичного втілення в життя.

Однак, з плином століть і тисячоліть історії людства, якраз практичне будівництво ідеального виявилось найбільш проблемним. Відкрита «Авестою» двояка істина душі і тіла людини як єдності протилежностей добра і зла, які знаходяться в безперервній боротьбі між собою, повною мірою розкрила діалектику відносного й абсолютного в ідеальному. Зокрема, циклічний характер теоретичного дослідження і моделювання ідеального та його практичного досягнення.

Жадоба багатства розкрила свій руйнівний потенціал у створенні античних імперій, які похоронили не тільки можливість створення ідеальної держави політії для досягнення в ній щастя людей, але й не ідеальну демократію. Торжествували найгірші форми держав – тиранія і деспотія, на зміну яким прийшов сакральний ренесанс Середньовіччя. Досягнення античної філософії знищувалися, забувалися або ж вихолощувалися досягненням християнської думки – схоластикою. Так, зокрема, відбулася підміна понять при перекладах Аристолевої «Політики», в результаті яких вчення про політію і саме слово було забуте, а утвердилось вчення і слово «демократія» (вперше вжито в перекладі 1260 р.).

Буржуазні революції Нового часу почали реалізувати неідеальне – демократію - в якості ідеального на проголошених ними цінностях свободи, рівності та прав людини. Але підміна поняття далася взнаки: свобода власності і конкуренції відновили механізм збагачення небагатьох і збідніння більшості. Український мислитель Іван Франко характеризував досягнення західної ліберальної демократії як «титулярне» (формальне), в букві закону, а не в фактичному житті. Загальне виборче право не давало народу влади в державі. Держава лишалася апаратом управління «згори» (багатими) – «вниз» (бідними). З одного боку, багатство незначної кількості олігархії давало їй можливість «купувати» вибори і депутатів з метою «брати і драти» парламентно, тобто підкупляти депутатів-парламентарів і за «круглу» суму проштовхувати в парламенті рішення, які збагачували багатих ще більше, а народу виділяли «звіриний бюджет»; підкуповувати під час виборів виборців і пресу з інтелігенцією, які обманювали виборців.

З другого боку, не дивлячись на узаконений розподіл влади в державі, централізація виконавчої влади в бюрократичної касти службовців, яка купувалася тими ж багатіями, дозволяла фальсифікувати списки виборців, тисячами виключати з них «неблагонадійних» або ж влаштовувати їм погрози і хуліганство з боку поліції і підставних осіб, повістки в суд, арешти. Недостатність коштів і освіти у більшості народу не дозволяла йому в змаганні з багатими та найнятими ними бюрократами відстоювати свої права в судах.

Тому демократична формально, бюрократична по суті буржуазна держава не змінювалась, порівняно з рабовласницькою і феодальною, в пригнобленні на ділі багатими – бідних, яких багач був в змозі «кривдить, туманить і ще й наганьбить» [3, с. 120-121].

Кілька десятиріч по тому, як характеризував буржуазну демократію І. Франко, У. Черчіль в палаті громад парламенту Великої Британії 11.11.1947 дав класичну за своєю авторитетністю оцінку демократії: вона не досконала чи, навіть, найгірша форма правління, проте, за винятком всіх інших, що пробувалися час від часу [5]. Проте, і І. Франко, і У. Черчіль характеризували зведену в ідеальну її підміну, тобто не ідеальну державу. Чому відбулася підміна? Можливо за давно відкритою методикою свідомих фальсифікаторів: спочатку подати неідеальне в якості ідеального, щоб потім переможно його спростовувати задля переконання несвідомих в примарності ідеального.

Не дивлячись на наведені контрверсійні як для ідеального критичні оцінки буржуазної демократії та заплутаність і неоднозначність її сучасних наукових визначень, вона, тим не менш, багатьма досі називається ідеальною моделлю суспільного устрою [2, с. 6]. Висловимо припущення, що це вигідно національній олігархії західних зразків демократії і глобальній транснаціональній, космополітичній олігархії як формальне прикриття свого фактичного владарювання над пограбованими народами. В ХХ ст. глобальна спроба створити ідеальний суспільно-політичний устрій в соціалістичній формі, розроблений за діалектико-матеріалістичною методологією інтернаціональним соціалістичним і комуністичним рухом, змусила буржуазні демократії до змагання заради виживання. Так на ґрунті ідей Аристотеля про середній клас з'явилися теорії держав загального благоденства або ж соціальних держав, які матеріалізувалися соціальним законодавством розвинутих країн в практику достатнього життєвого рівня, розвитку освіти, охорони здоров'я та праці, соціального забезпечення. Середній клас у них став більшістю населення. Здавалося б, наукова методологія суспільного ідеального поєдналася з практикою досягнення щастя людей як загального ідеалу.

Проте, як тільки світова система соціалізму потерпіла крах, тому що всупереч марксистській методології почала реалізуватися не на розвинутій матеріальній і культурній буржуазній основі, а на основі напівфеодальної бідності, що не витримала змагання з багатими буржуазними демократіями, так глобальний олігархат розпочав згортання соціальних стандартів і наступ на середній клас в своїх країнах. Методологія дослідження і створення людьми ідеального в його загальному, особливому й одиничному втіленні вступила в новий історичний цикл боротьби з методологією підміни й компрометації ідеального. Добро і зло, ідеальне й не ідеальне продовжують безкінечну боротьбу, відтворюючи її в нових формах.

1. Аристотель. Политика ; [пер. с древнегреч. С.А. Жебелев] /Аристотель // Мыслители Греции. От мифа к логике: Сочинения. – М.: ЗАО Изд-во ЭКСМО-Пресс, Харьков : Изд-во Фолио,1999. – 832с. (Антология мысли).

2. Буйчик А.Г. История социума и демократии: в 2-х кн., кн. I. Древний мир. Средневековье и эпоха Возрождения: монография/А.Г. Буйчик. – 3-е изд. – М. – Берлин: Директ-Медиа, 2015. –140с.
3. Горбань В.І. Сходження до засад європейської держави: духовний досвід І. Франка для України / В.І. Горбань, О.В. Горбань // Філософські семінари. Випуски 4-5. Матеріали між кафедрального круглого столу «Володимир Винниченко: письменник, політик, мислитель (до 125-річчя з дня народження) (13 грудня 2005 року). Матеріали міжкафедральних франківських читань (до 150-річчя з дня народження Івана Яковича Франка) (18 квітня 2006 року). – Полтава : Полт.НТУ, 2007. – 154с.
4. Дао: гармония мира. – М.:ЗАО ЭКСМО-ПРЕСС, 1999; Харьков: Фолио, 2000. – 864с. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://inosmi.ru/236528908.html>;
5. Історія вчень про право і державу: Хрестоматія для юридичних вузів і факультетів / Уклад., заг. ред. – проф., д-р істор. наук Г.Г. Демиденко. 2-е вид., доп. і змін. – Харків : Легас, 2002. – 922 с.
6. Немировский А.И. Мифы и легенды Древнего Востока. Серия «Легенды и мифы»/А.И. Немировский. – Ростов-на-Дону:Феникс, 2000.– 544 с.

Максим Загоруйко (Київ)

ЦЕНА ТЕОРИИ

Серьёзный теоретик – зверь весьма редкий, а в наше время так вообще исчезающий. Казалось бы, что появление такого где-либо уж точно наведёт переполох в академическом лесу. Но вот русскоязычному читателю только совсем недавно стало известно имя одного из самых серьёзных теоретиков Польши – Марека Яна Семека, хотя свою теоретическую деятельность последний начал ещё в 60-е годы прошлого века.

М.Я. Семек известен как теоретик (а известен он ещё и как отличный организатор[3]) в первую очередь своими работами по материалистической диалектике, особенно материалистическим прочтением неизвестных широкой научной общественности работ И.Г. Фихте. Например, в единственной пока переведённой на русский язык его крупной работе – «Две модели межсубъектности» [3], он показывает схожесть и взаимодополняемость фихтеанской и гегелевской модели межсубъектности и делает это опираясь на Работу Фихте *Grundlage des Naturrechts nach Prinzipien der Wissenschaftslehre (Основание естественного права согласно принципов наукоучения)*, которая до сих пор не переведена ни на польский, ни на русский, ни на украинский язык. Здесь у читателя может возникнуть справедливый вопрос об актуальности наследия не только Фихте, но и вообще Немецкой классической философии в наше время, особенно для широких кругов думающего сообщества, а не узконаправленных философских кафедр. Такого вопроса не возникнет разве что по отношению к «Науке логике» Гегеля, которая с лёгкой подачи В.И. Ленина хотя бы для мало-мальски последовательных марксистов стала «предисловием» к первой главе «Капитала». Чтобы помочь читателю преодолеть скептицизм к